

مقایسه‌ی فرایند مجموعه‌گستری کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان و دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، به منظور ارایه‌ی الگوی مناسب مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های مذکور*

عبدالحمید معرف‌زاده^۱، امین مهدی‌فر^۲

چکیده

مقدمه: مجموعه‌گستری به عنوان فرایندی که نقاط قوت و ضعف مجموعه‌ی یک کتابخانه را بر حسب نیازهای اطلاعاتی کاربران شناسایی می‌کند، در مدیریت سیستم‌های اطلاعاتی نقش اساسی ایفا می‌کند. پژوهش حاضر، ضمن مقایسه‌ی روند اجرای فعالیت‌های مرتبط با حوزه‌ی مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های دو دانشگاه اصفهان و علوم پزشکی اصفهان و شناسایی مشکلات اجرایی مدیران این کتابخانه‌ها در زمینه‌ی مجموعه‌گستری، به ارایه‌ی پیشنهادهایی در جهت بهینه‌سازی روند اجرای فرایند مجموعه‌گستری این کتابخانه‌ها پرداخته است.

روش بررسی: پژوهش حاضر از نوع توصیفی بوده و به صورت پیمایشی در سال ۱۳۸۸ صورت پذیرفته است. جامعه‌ی آماری پژوهش شامل ۲ کتابخانه‌ی مرکزی، ۱۵ کتابخانه‌ی دانشکده‌ای، ۱۲ کتابخانه‌ی متعلق به گروه‌های آموزشی، ۱۰ کتابخانه‌ی مراکز آموزشی درمانی و ۱ کتابخانه‌ی وابسته به مراکز علمی تحقیقاتی می‌شد؛ که زیر نظر این دو دانشگاه به فعالیت می‌پرداختند. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از توزیع پرسش‌نامه در میان کلیه‌ی مدیران کتابخانه‌های مذکور (۴۰ کتابخانه) و مصاحبه با مسئولان کتابخانه‌های مرکزی دو دانشگاه گردآوری شد. به منظور سنجش روایی پرسشنامه‌ی مذکور، از روش روایی صوری و محتوایی استفاده گردید و پایایی آن با استفاده از ضریب Cronbach's alpha (۸۶ درصد) محاسبه شد و تحلیل داده‌ها نیز با کمک روش‌های آماری توصیفی و استنباطی (Chi square test) و نرم‌افزارهای آماری SPSS^{۱۵} و Excel صورت پذیرفت.

یافته‌ها: در بیش از ۷۰ درصد از کتابخانه‌های دو دانشگاه، تنها کمتر از ۲۵ درصد منابع مورد نیاز، از طریق روش‌های دیگری جز خرید منابع تأمین می‌شد. تنها ۱۷/۵ درصد از کتابخانه‌های مذکور دارای خط‌مشی‌های مکتوب مجموعه‌گستری بودند و مشکلات آن‌ها در حوزه‌ی مجموعه‌گستری، در دو مقوله‌ی تدوین و به کارگیری خط‌مشی‌های مکتوب بود.

نتیجه‌گیری: با توجه به مشکلات کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش در تدوین خط‌مشی‌های مجموعه‌گستری، به منظور بهینه‌سازی این فرایند، در این پژوهش الگویی جهت تدوین خط‌مشی مکتوب مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های مذکور ارایه می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: کتابخانه‌ها؛ کتابخانه‌های پزشکی؛ مجموعه‌گستری کتابخانه؛ خط‌مشی؛ امانت بین کتابخانه‌ای.

نوع مقاله: تحقیقی

پذیرش مقاله: ۱۹/۴/۳۰

اصلاح نهایی: ۱۹/۴/۶

دریافت مقاله: ۸۸/۸/۱۲

ارجاع: معرف‌زاده عبدالحمید، مهدی‌فر امین. مقایسه‌ی فرایند مجموعه‌گستری کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان و دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، به منظور ارایه‌ی الگوی مناسب مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های مذکور. مدیریت اطلاعات سلامت ۱۳۹۰؛ ۸(۴): ۵۲۳-۵۱۲.

مقدمه

* این مقاله حاصل پایان‌نامه‌ی دانشجویی در مقطع کارشناسی ارشد می‌باشد که بدون حمایت مالی هر گونه سازمان خاصی انجام شده است.

۱. استادیار، کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

۲. کارشناس ارشد، کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان، خوزستان، ایران. (نویسنده‌ی مسؤول)

Email: danial.ma71@gmail.com

امروزه حمایت از برنامه‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه به عنوان رسالت اصلی کتابخانه‌های دانشگاهی در عصر اطلاعات قلمداد می‌شود و لزوم توجه بیش از پیش به جایگاه برجسته‌ی

عنوان «بررسی اصول بنیادی فرایند مجموعه‌گستری و مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی»، فراهم‌آوری اطلاعات علمی مرتبط با برنامه‌های آموزشی دانشگاه، تدوین و ارزیابی مستمر خطمشی‌های مجموعه‌گستری، پشتیبانی مسؤلان از برنامه‌های همکاری‌های بین کتابخانه‌ای به منظور توسعه‌ی سطح دستیابی کاربران به منابع، توجه به مزیت‌های خاص برخی از محمل‌های اطلاعاتی جدید در توسعه‌ی کمی و کیفی سطح اطلاعات و توسعه‌ی خدمات اشاعه‌ی گزینشی اطلاعات را از جمله مواردی می‌داند که می‌بایست به منظور مدیریت بهینه‌ی فرایند مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های دانشگاهی به مرحله‌ی اجرا برسد (۴).

در زمینه‌ی مطالعات صورت گرفته در خصوص بررسی مجموعه‌ی کتابخانه‌های دانشگاهی سطح کشور و روند تدوین و به کارگیری خطمشی‌های مجموعه‌گستری در آن‌ها، که توسط افرادی همچون مرادمند (۵)، سلیمانی و پریخ (۶) و رستمی (۷) صورت پذیرفته است، نتایج پژوهش حاکی از آن است که روند مدیریت و مجموعه‌سازی کتابخانه‌های مذکور در اکثر موارد، از هیچ طرح و یا خطمشی مشخصی پیروی نمی‌کند و از مهم‌ترین دلایل آن می‌توان به مواردی همچون عدم رعایت معیارهای مجموعه‌گستری، عدم آشنایی مدیران با فرایند مجموعه‌گستری و نبود خطمشی‌های مدون مجموعه‌گستری اشاره نمود.

در این پژوهش فرایند مجموعه‌گستری، در بر گیرنده‌ی روند اجرای طیف وسیعی از فعالیت‌های اجرایی همچون نیازسنجی اطلاعات، روش‌های گوناگون فراهم‌آوری، ارزیابی و وجین مجموعه، همکاری‌های بین کتابخانه‌ای و تدوین و ارزیابی خطمشی‌های مجموعه‌گستری، در حوزه‌ی مجموعه‌گستری کتابخانه‌های دو دانشگاه اصفهان و علوم پزشکی اصفهان بوده است.

از آنجا که برخی از کتابخانه‌های این دو دانشگاه دارای مدیریتی غیر متخصص بوده؛ و به لحاظ منابع مالی با بعضی از مشکلات و کمبودها مواجه بودند و در بخش مجموعه‌گستری نیز به طور معمول بدون استفاده از خطمشی‌های مدون به

کتابخانه‌های دانشگاهی در دستیابی طیف وسیعی از کاربران به اطلاعات مورد نیازشان از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. با توجه به مشکلات و چالش‌های پیش روی کتابخانه‌های دانشگاهی در عصر حاضر، لازمه‌ی اجرای صحیح وظایف این کتابخانه‌ها را می‌توان برنامه‌ریزی مستمر و همکاری‌های لازم به منظور دستیابی به یک چهارچوب جامع و مدون کاری در زمینه‌ی مدیریت و فراهم‌آوری منابع و بر طرف ساختن موانع و گرایش‌های انتقادی در میان برخی از دست اندر کاران کتابخانه‌ها در بخش مدیریت مجموعه تلقی نمود (۱). مجموعه‌گستری به عنوان مهم‌ترین فرایند در مدیریت بهینه‌ی یک محیط اطلاعاتی، ضمن توسعه، سازمان‌دهی و ارزیابی مجموعه‌ی یک کتابخانه، به شناسایی نیازهای اطلاعاتی کاربران در سطوح مختلف با توجه به امکانات موجود می‌پردازد (۲).

تدوین خطمشی‌های مجموعه‌گستری یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های اجرایی مرتبط با فرایند مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های دانشگاهی است که هدف اصلی به کارگیری آن، انتخاب، فراهم‌آوری و حفظ تعادل مجموعه است؛ اما در بیشتر کتابخانه‌های دانشگاهی ایران به لزوم برنامه‌ریزی مستمر و منسجم در جهت تدوین و به کارگیری خطمشی‌ها و اجرای بهینه‌ی فرایند مجموعه‌گستری، توجه کافی نشده است.

Tucker و Torrence در مقاله‌ای با عنوان «مجموعه‌گستری برای کتابداران جدید: توصیه‌هایی از مجرا»، با بررسی مفاهیم فرایند مجموعه‌گستری، به بررسی سیر تدوین و تکمیل خطمشی‌های مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های دانشگاهی پرداختند. یافته‌های پژوهش آن‌ها حاکی از آن است که توسعه‌ی روابط کاری مستمر کتابداران با متخصصان موضوعی، شناسایی صحیح نیازهای اطلاعاتی کاربران در حوزه‌ها و سطوح علمی مختلف، ارزیابی صحیح مجموعه و بهینه‌سازی فرایند مدیریت زمان در مجموعه سازی منابع، از جمله مهم‌ترین فعالیت‌های اجرایی کتابخانه‌های دانشگاهی در حوزه‌ی مجموعه‌گستری می‌باشد که می‌بایست مورد توجه مسؤلان قرار گیرد (۳). Peggy J نیز در مقاله‌ای با

مرتبط با اهداف و سؤالات پژوهش، تدوین و بین‌کلیه‌ی مدیران کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش (۴۰ کتابخانه) توزیع گردید. در تنظیم ساختار پرسش‌نامه، از برخی پرسش‌نامه‌های مقالات علمی-پژوهشی و پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی در زمینه‌ی فرایند مجموعه‌گستری کتابخانه‌های دانشگاهی، استفاده گردید.

پرسش‌نامه مشتمل بر ۶۵ سؤال باز و بسته بود که در چهار بخش کلی بررسی فعالیت‌های اجرایی مرتبط با فرایند مجموعه‌گستری، بررسی ویژگی‌ها و جایگاه خطمشی‌های مجموعه‌گستری، مشکلات حوزه‌ی مجموعه‌گستری و بررسی نظرات مدیران کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش در خصوص بهینه‌سازی فرایند مجموعه‌گستری تنظیم شده بود. همچنین مصاحبه با مدیران کتابخانه‌های مرکزی دو دانشگاه و مسؤولان بخش سفارش کتابخانه‌های مذکور، به منظور آشنایی بیشتر با روند اجرای فرایند مجموعه‌گستری و شناسایی دقیق‌تر مشکلات مربوط به این حوزه، از دیگر ابزار گردآوری اطلاعات مورد نیاز بود.

به منظور بررسی روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه جهت اصلاح ساختار پرسش‌نامه‌ی نهایی در خصوص بهینه‌سازی انتقال مفاهیم، از نظرات برخی از اعضای هیأت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز و برخی از مسؤولان متخصص و با تجربه‌ی کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش در دو دانشگاه اصفهان و علوم پزشکی اصفهان، استفاده شد. همچنین جهت تعیین پایایی پرسش‌نامه با کمک نرم‌افزار SPSS^{۱۵}، Cronbach's alpha مورد محاسبه قرار گرفت و ضریب ۸۶ درصد حاصل شد؛ که بیانگر پایایی مناسب پرسش‌نامه بود.

در این پژوهش به منظور تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی (مانند فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و استنباطی (Chi square test) و محاسبه‌ی ضریب سطح معنی‌داری به منظور بررسی میزان تفاوت در سطح عملکرد کتابخانه‌های دو دانشگاه در زمینه‌ی اجرای فعالیت‌های حوزه‌ی مجموعه‌گستری) استفاده شد. نرم‌افزار آماری SPSS^{۱۵}، به منظور تحلیل اطلاعات حاصل و نرم‌افزار

تأمین منابع می‌پرداختند؛ در زمینه‌ی اجرای فرایند مجموعه‌گستری نتوانسته‌اند از کلیه‌ی امکانات موجود به صورت بهینه و هدفمند در راستای رسالت خویش مبنی بر ایجاد مجموعه‌ای متعادل از منابع مطابق با نیازهای اطلاعاتی کاربران خود استفاده نمایند و در مسیر ارتقای جایگاه علمی و پژوهشی دانشگاه، گام‌های مؤثری بردارند. از این‌رو ضرورت دارد تا ضمن تبیین روند اجرای فعالیت‌های مرتبط با حوزه‌ی مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های مذکور و شناسایی مشکلات آن‌ها در این زمینه، راهکارهایی عملی جهت بهینه‌سازی فرایند مجموعه‌گستری این کتابخانه‌ها ارائه گردد.

هدف کلی از اجرای این پژوهش، بررسی و مقایسه‌ی روند اجرای فرایند مجموعه‌گستری این کتابخانه‌ها، به منظور بررسی مشکلات اجرایی آن‌ها در حوزه‌ی مجموعه‌گستری و ارائه‌ی الگویی مناسب جهت تدوین خطمشی‌های مجموعه‌گستری در راستای بهینه‌سازی فعالیت‌های اجرایی این حوزه بود.

روش بررسی

پژوهش مورد نظر توصیفی و از نوع پیمایشی بوده که در سال ۱۳۸۸ صورت پذیرفته است. جامعه‌ی پژوهش در برگیرنده‌ی ۲۰ کتابخانه در مجموعه‌ی دانشگاه اصفهان و ۲۰ کتابخانه در مجموعه‌ی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان بوده که شامل ۲ کتابخانه‌ی مرکزی، ۱۵ کتابخانه‌ی دانشکده‌ای، ۱۲ کتابخانه‌ی متعلق به گروه‌های آموزشی زیر مجموعه‌ی آن‌ها، ۱۰ کتابخانه‌ی وابسته به مراکز آموزشی درمانی و کتابخانه‌ی مرکز توسعه مطالعات و تحقیقات دانشگاه علوم پزشکی می‌شد. لازم به ذکر است که کتابخانه‌های مستقر در خوابگاه‌های دو دانشگاه و همچنین کتابخانه‌های مراکز علمی، تحقیقاتی و کتابخانه‌های مستقر در معاونت درمان و معاونت غذا و دارو وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اصفهان به دلیل فقدان نیروی انسانی ثابت و فعالیت‌های اجرایی مستقل و مشخص در حوزه‌ی مجموعه‌گستری، از فهرست جامعه‌ی پژوهش حذف گردیدند.

در این پژوهش، ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه ای بوده است که توسط پژوهشگر از طریق استخراج مفاهیم و نکات

محاسباتی Excel از دیگر ابزار تحلیل داده‌ها بودند.

یافته‌ها

در زمینه‌ی بررسی میزان اجرای فعالیت‌های مرتبط با حوزه‌ی مجموعه‌گستری، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که به لحاظ کمی، بیش از ۶۰ درصد از کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش در دو دانشگاه، به اجرای فعالیت‌های مختلف مرتبط با فرایند مجموعه‌گستری می‌پرداختند که بیشترین میزان اجرای این گونه فعالیت‌ها مربوط به فراهم‌آوری منابع و دریافت منابع اهدایی (۱۰۰ درصد) و کمترین میزان اجرا مربوط به واسپاری منابع (۲۲/۵ درصد) می‌باشد.

همچنین نتایج به دست آمده بیانگر این واقعیت است که کتابخانه‌های دو دانشگاه در زمینه‌ی تدوین (۳۷/۵ درصد) و ارزیابی مستمر خط‌مشی‌ها و دستورالعمل‌های مجموعه‌گستری (۱۵ درصد)، مانند بیشتر کتابخانه‌های دانشگاهی در سطح کشور عملکرد چندان موفقی نداشتند. جدول ۱، میزان اجرای فعالیت‌های حوزه‌ی مجموعه‌گستری

را در کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش نشان می‌دهد. مهم‌ترین اختلافات موجود در روند اجرای فرایند مجموعه‌گستری کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش، با به کارگیری Chi square test و محاسبه‌ی ضریب سطح معنی‌داری برای کلیه‌ی فعالیت‌های اجرایی مربوط به این حوزه و متغیرهای وابسته به آن در سطح $P \leq 0/05$ مورد بررسی قرار گرفت. نتایج پژوهش گویای این واقعیت است که تفاوت معنی‌داری در عملکرد کتابخانه‌های دو دانشگاه در خصوص به کارگیری روش‌ها و معیارهای اجرایی در زمینه‌ی اجرای برخی فعالیت‌های حوزه‌ی مجموعه‌گستری ملاحظه می‌گردد که مهم‌ترین آن‌ها در زمینه‌ی ترکیب گروه‌های مشارکت‌کننده‌ی افراد در کمیته‌های گزینش منابع، روش‌های فراهم‌آوری منابع و روش‌های به کار گرفته شده در خصوص ارزیابی و وجین منابع اطلاعاتی می‌باشد. جدول ۲، مهم‌ترین اختلافات موجود در روند اجرای فرایند مجموعه‌گستری کتابخانه‌های دو دانشگاه و نتایج حاصل را به تفکیک بیان می‌کند.

جدول ۱: توزیع فراوانی فعالیت‌های اجرایی مرتبط با فرایند مجموعه‌گستری کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش به تفکیک دو دانشگاه

فعالیت‌های حوزه‌ی مجموعه‌گستری	دانشگاه		اصفهان		علوم پزشکی اصفهان		کل جامعه‌ی پژوهش	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱ نیازسنجی اطلاعات	۱۷	۸۵	۱۹	۹۵	۳۶	۹۰	۳۶	۹۰
۲ تحلیل جامعه‌ی کاربران کتابخانه	۱۵	۷۵	۱۴	۷۰	۲۹	۷۲/۵	۲۹	۷۲/۵
۳ تدوین خط‌مشی	۵	۲۵	۱۰	۵۰	۱۵	۳۷/۵	۱۵	۳۷/۵
۴ ارزیابی خط‌مشی	۲	۱۰	۴	۲۰	۶	۱۵	۶	۱۵
۵ ارزیابی مجموعه	۱۴	۷۰	۱۷	۸۵	۳۱	۷۷/۵	۳۱	۷۷/۵
۶ فراهم‌آوری	۲۰	۱۰۰	۲۰	۱۰۰	۴۰	۱۰۰	۴۰	۱۰۰
۷ دریافت منابع اهدایی	۲۰	۱۰۰	۲۰	۱۰۰	۴۰	۱۰۰	۴۰	۱۰۰
۸ مبادله‌ی منابع	۱۴	۷۰	۱۵	۷۵	۲۹	۷۲/۵	۲۹	۷۲/۵
۹ اهدای منابع	۱۸	۹۰	۲۰	۱۰۰	۳۸	۹۵	۳۸	۹۵
۱۰ اشتراک منابع	۱۴	۷۰	۱۲	۶۰	۲۶	۶۵	۲۶	۶۵
۱۱ خدمات تحویل مدرک	۸	۴۰	۹	۴۵	۱۷	۴۲/۵	۱۷	۴۲/۵
۱۲ واسپاری منابع	۵	۲۵	۴	۲۰	۹	۲۲/۵	۹	۲۲/۵
۱۳ وجین مجموعه	۱۶	۸۰	۱۹	۹۵	۳۵	۸۷/۵	۳۵	۸۷/۵

جدول ۲: نتایج به کارگیری آزمون Chi square. به منظور بررسی مهم‌ترین اختلافات موجود در روش‌ها و معیارهای اجرای فعالیت‌های مرتبط با فرایند مجموعه‌گستری کتابخانه‌های دو دانشگاه

روش‌ها و معیارهای اجرای فعالیت‌های مجموعه‌گستری	دانشگاه		اصفهان		علوم پزشکی		مجدور کای (Chi square)	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	مجدور کای	درجه‌ی آزادی
ترکیب افراد تشکیل دهنده‌ی کمیته‌های گزینش منابع	۷	۴۶/۷	۱۹	۲۰	۲۰	۹۵	۷/۶۰۵	۱
کتابشناسی‌ها	۱۸	۲۰	۱۲	۲۰	۲۰	۶۰	۴/۰۶۷	۱
منابع مورد استفاده در گزینش منابع	۱۵	۲۰	۹	۲۰	۲۰	۴۵	۴/۳۷۷	۱
اطلاعاتی	۱۲	۲۰	۵	۲۰	۲۰	۲۵	۶/۰۰۰	۱
ارتباط با ناشران	۱۷	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۱۰۰	۶/۲۵۴	۱
مقایسه‌ی مجموعه با روش‌های ارزیابی مجموعه	۱۵	۲۰	۱۹	۲۰	۲۰	۹۵	۴/۲۴۰	۱
کتابشناسی‌ها	۱۲	۱۴	۳	۱۷	۱۷	۱۷/۶	۱۰/۵۹۸	۱
نظرات اعضای هیأت علمی	۷	۱۴	۱۶	۱۷	۱۷	۹۴/۱	۵/۷۱۸	۱
وجود ویرایش جدیدتر و یا برتر	۹	۱۶	۱۹	۱۹	۱۹	۱۰۰	۷/۳۰۵	۱
مؤثر نبودن محتوای منابع	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۰۰	۵/۳۴۵	۱
منابع در برنامه‌های آموزشی	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۰۰	۵/۳۴۵	۱

از دیگر تفاوت‌های موجود در عملکرد کتابخانه‌های دو دانشگاه در زمینه‌ی مجموعه‌گستری، به میزان تأمین منابع مورد نیاز از طریق روش‌های مختلف فراهم‌آوری می‌توان اشاره نمود. بیش از ۷۰ درصد از کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تنها کمتر از ۲۵ درصد منابع مورد نیاز خود را از طریق دیگر روش‌های فراهم‌آوری به غیر از خرید منابع تأمین می‌نمودند؛ اما کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان با استفاده‌ی بهینه‌تر از دیگر روش‌های گوناگون تأمین منابع (فعالیت‌های مرتبط با همکاری‌های بین کتابخانه‌ای)، منابع مورد نیاز خود را به میزان کمتری از طریق خرید تأمین می‌کردند. لازم به ذکر است که در این خصوص، تفاوت عملکرد معنی‌داری در زمینه‌ی به کارگیری بیشتر روش‌های فراهم‌آوری مانند خرید منابع (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۱۸)، اشتراک منابع (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۱۵)، واسپاری (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۰۶)، خدمات تحویل مدرک (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۰۴) و امانت بین کتابخانه‌ای (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۰۹) ملاحظه گردید.

در بررسی انواع خطمشی‌های موجود در کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش، نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که ۷ کتابخانه (۱۷/۵ درصد) دارای خطمشی‌های مکتوب، ۲۰ کتابخانه (۵۰ درصد) دارای خطمشی‌های شفاهی و ۱۳

خطمشی، روش‌های گوناگون تأمین منابع اطلاعاتی و قالب‌های منابع اطلاعاتی موجود در مجموعه (۱۰۰ درصد) بود. از دیگر مواردی که در ساختار بیش از ۵۰ درصد از خطمشی‌های مکتوب کتابخانه‌های دو دانشگاه وجود داشت، می‌توان به مسایل مربوط به بودجه‌ی کتابخانه‌ها (۸۵/۷ درصد)، تبیین اهداف سازمان مادر (۷۱/۴ درصد) و بیان سیاست‌های کتابخانه‌ها در قبال همکاری‌های بین کتابخانه‌ای (۵۷/۱ درصد) اشاره نمود. جدول ۳ نیز مهم‌ترین عناصر موجود در خطمشی‌های شفاهی مجموعه‌گستری کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش را به تفکیک دو دانشگاه نشان می‌دهد.

کتابخانه (۳۲/۵ درصد) نیز فاقد هر گونه خطمشی مجموعه‌گستری بودند. در این میان، دانشگاه علوم پزشکی با ۴ کتابخانه‌ی (۲۰ درصد) دارای خطمشی‌های مکتوب و ۱۳ کتابخانه‌ی (۶۵ درصد) دارای خطمشی شفاهی، نسبت به کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان با ۳ کتابخانه‌ی (۱۵ درصد) دارای خطمشی‌های مکتوب و ۱۰ کتابخانه‌ی (۵۰ درصد) دارای خطمشی شفاهی از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار بود. در زمینه‌ی بررسی عناصر و ویژگی‌های خطمشی‌های مکتوب مجموعه‌گستری موجود در کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش، مهم‌ترین عناصری که در ساختار این گونه خطمشی‌ها وجود داشتند، شامل فلسفه و هدف تدوین

جدول ۳: مهم‌ترین عناصر موجود در خطمشی‌های شفاهی مجموعه‌گستری کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش به تفکیک دو دانشگاه

عناصر خطمشی‌های شفاهی مجموعه‌گستری	دانشگاه اصفهان		علوم پزشکی اصفهان		کل جامعه‌ی پژوهش	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
قالب‌های منابع اطلاعاتی	۱۰	۱۰۰	۱۳	۱۰۰	۲۳	۱۰۰
اهداف تشکیل مجموعه	۹	۹۰	۱۱	۸۴/۶	۲۰	۸۶/۹
روش‌های تأمین منابع	۸	۸۰	۷	۵۳/۸	۱۵	۶۵/۲
همکاری‌های بین کتابخانه‌ای	۷	۷۰	۷	۵۳/۸	۱۴	۶۰/۹
بودجه‌ی کتابخانه	۵	۵۰	۶	۴۶/۱	۱۱	۴۷/۸

جدول ۴: توزیع فراوانی میزان اجرای فعالیت‌های مجموعه‌گستری کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش بر اساس خطمشی‌های مدون مجموعه‌گستری

میزان اجرای فعالیت‌ها در چهارچوب خطمشی‌ها	دانشگاه اصفهان		علوم پزشکی اصفهان		کل جامعه‌ی پژوهش	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
انتخاب منابع اطلاعاتی	۳	۱۵	۴	۲۰	۷	۴۰
خرید منابع اطلاعاتی	۳	۱۵	۴	۲۰	۷	۴۰
همکاری بین کتابخانه‌ای	۲	۱۵/۴	۵	۱۲	۷	۲۵
امانت بین کتابخانه‌ای	۳	۲۱/۴	۶	۲۰	۹	۳۴
اهدای منابع	۹	۵۰	۱۵	۲۰	۲۴	۸۶/۶
مبادله‌ی منابع	۵	۳۵/۷	۱۳	۱۵	۱۸	۷۲/۲
وجین	۹	۵۶/۳	۱۵	۱۹	۲۴	۷۸/۹
اشتراک منابع	۰	۰	۱	۱۲	۱	۸/۳
خدمات تحویل مدرک	۲	۲۵	۳	۹	۵	۳۳/۳
پذیرش منابع اهدایی	۷	۳۵	۱۴	۲۰	۲۱	۷۰

مجموعه‌گستری: طبق نتایج به دست آمده از مهم‌ترین مشکلات کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش در این بخش، به مواردی چون نیاز به ارزیابی مستمر مجموعه توسط مسؤولان مربوط (۸۵ درصد)، عدم وجود راهنمای تدوین خطمشی‌ها (۷۰ درصد)، دشواری بازنگری مستمر در خطمشی‌ها (۵۵ درصد) و وقت‌گیر بودن تدوین خطمشی‌ها (۵۲/۵ درصد) می‌توان اشاره نمود.

۲. مشکلات به کارگیری خطمشی‌های مکتوب مجموعه‌گستری: این‌گونه مشکلات در کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش اغلب در زمینه‌ی اجرای فرایند مجموعه‌گستری می‌باشد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که مواردی از قبیل عدم وجود یک خطمشی کلی مجموعه‌گستری مدون (۸۷/۵ درصد)، مشکلات ناشی از خریدهای نابجا از نمایشگاه بین‌المللی کتاب (۸۰ درصد)، وجود قوانین پیچیده در مراحل اداری خرید منابع (۷۵ درصد)، عدم وجود برنامه‌ریزی صحیح در ارزیابی مداوم مجموعه (۷۰ درصد)، عدم وجود بخش مستقل مجموعه‌گستری در بیشتر کتابخانه‌ها (۶۷/۵ درصد) و عدم تخصیص بودجه‌ی مستقل و مشخص (۶۲/۵ درصد) از مهم‌ترین مشکلات کتابخانه‌های دو دانشگاه در این بخش بودند.

از مهم‌ترین مواردی که بیش از ۵۰ درصد مسؤولان به عنوان اولویت‌های مورد نیاز در تدوین یک خطمشی مطلوب مجموعه‌گستری مطرح نموده‌اند، می‌توان به مواردی همچون بررسی کیفیت و کمیت منابع موجود در مجموعه (۹۵ درصد)، اولویت‌گذاری خرید منابع (۹۲/۵ درصد)، تعیین دقیق بودجه و تفکیک بودجه‌ی خرید منابع چاپی و الکترونیکی (۸۷/۵ درصد)، تعیین اهداف مجموعه و بررسی نیازهای کاربران (۸۲/۵ درصد)، بررسی ویژگی‌های مجموعه از نظر سطح تمرکز موضوعی، زبان و قالب منابع (۷۰ درصد) و تبیین سیاست‌های کتابخانه‌ها در به کارگیری روش‌های مختلف فراهم‌آوری منابع اطلاعاتی (۶۲/۵ درصد) اشاره نمود.

در خصوص بررسی پیشنهاد‌های مدیران کتابخانه‌های دو دانشگاه به منظور بهینه‌سازی فرایند مجموعه‌گستری، نتایج

در ارتباط با میزان اجرای فعالیت‌های حوزه‌ی مجموعه‌گستری بر اساس خطمشی‌ها و دستورالعمل‌های مدون حوزه‌ی مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش، نتایج پژوهش حاکی از آن است که در روند اجرای فرایند مجموعه‌گستری کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی، به طور متوسط در حدود ۴۶ درصد از فعالیت‌های مذکور در چهارچوب خطمشی‌ها و دستورالعمل‌های مدون مجموعه‌گستری صورت می‌گرفت، در حالی که این میزان برای کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان در حدود ۲۷ درصد بود. بیشترین میزان اجرای فعالیت‌هایی که بر اساس خطمشی‌های مدون صورت می‌گرفت، متعلق به وجین منابع (۶۸/۶ درصد) و کمترین میزان آن مربوط به اشتراک منابع (۳/۸ درصد) بود (جدول ۴).

در بررسی تفاوت‌های موجود در عملکرد کتابخانه‌های واجد و فاقد خطمشی مدون از حیث اجرای فعالیت‌های مجموعه‌گستری، نتایج حاصل بیان‌کننده‌ی تفاوت معنی‌داری در روند اجرای فعالیت‌های مربوط به حوزه‌ی مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های واجد و فاقد خطمشی است؛ به طوری که در زمینه‌ی اجرای بیشتر فعالیت‌ها از جمله نیازسنجی اطلاعات (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۲۱)، ارزیابی مجموعه (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۰۸)، وجین مجموعه (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۱۴)، اهدای منابع (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۴۶)، امانت بین کتابخانه‌ای (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۰۷)، همکاری‌های بین کتابخانه‌ای در سطح بین‌المللی (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۰۳) و خدمات تحویل مدرک (P ≤ ۰/۰۵ = ۰/۰۱۵) تفاوت معنی‌داری ملاحظه گردید. با توجه به نتایج به دست آمده، می‌توان چنین استدلال نمود که چنانچه کتابخانه‌ها دارای خطمشی مکتوب مجموعه‌گستری باشند، در زمینه‌ی اجرای کلیه‌ی فعالیت‌های مربوط به این حوزه، عملکرد موفق‌تری دارند و احتمال بیشتری می‌رود که به اجرای مستمر فعالیت‌های فوق بپردازند.

مشکلات کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش در حوزه‌ی مجموعه‌گستری را می‌توان در دو مقوله‌ی زیر تقسیم‌بندی نمود:

۱. مشکلات مربوط به تدوین خطمشی‌های مکتوب

انتخاب منابع و سطح انتخاب منابع در موضوعات مختلف پیردازد. از این رو اهم مطالب قابل ارایه در این بخش را می‌توان به صورت زیر بیان نمود:

الف. کمیته‌های انتخاب منابع: در این بند ترکیب کمیته‌های انتخاب منابع و وظیفه‌ی هر کدام مشخص خواهد شد.

ب. تحلیل مفصل زمینه‌های موضوعی: در هر مقوله‌ی موضوعی باید به عناصری مانند میزان و سطح مجموعه‌ی فعلی، میزان هم‌پوشانی با موضوعات دیگر، زبان‌های مورد نیاز، محدوده‌ی جغرافیایی منابع، محدوده‌های زمانی منابع و سطح انتخاب منابع (سطح حداقل، پایه، مطالعاتی، پژوهشی و جامع) توجه نمود.

پ. تحلیل زمینه‌های موضوعی بر اساس شکل‌های مختلف مجموعه: در این بند باید سیاست‌های مربوط به فراهم‌آوری منابع غیر کتابی به ویژه منابع الکترونیکی تعیین شوند (به واسطه‌ی پیچیدگی‌های انتخاب و اداره‌ی منابع الکترونیکی، به طور مفصل‌تری به خطامشی منابع الکترونیکی پرداخته شود). تمامی عناصری که در بخش قبل ذکر شد، بایستی در مورد مواد غیر کتابی و به ویژه منابع الکترونیکی نیز تعیین گردند. علاوه بر آن مهم‌ترین مسایلی که لازم است در این بند به آن‌ها پرداخته شود شامل میزان اختصاص بودجه و توزیع مناسب آن بین انواع منابع، تعیین نوع محمل‌های اطلاعاتی، تعیین دقیق معیارها و ضوابط انتخاب انواع منابع الکترونیکی، تعیین نوع و چگونگی دسترسی به منابع الکترونیکی، تعیین موضع کتابخانه در مقابل حفاظت و نگهداری از منابع، تعیین دقیق مسایل حقوقی و قانونی و استفاده از منابع الکترونیکی می‌باشند.

فراهم‌آوری منابع: در این بخش باید به مسایل مختلف مربوط به سفارش و فراهم‌آوری انواع منابع اطلاعاتی کتابخانه‌ای پرداخته شود که موارد زیر را در بر می‌گیرد:

الف. نوع و چگونگی سفارش: در این بند انواع روش‌های مورد استفاده در سفارش منابع و میزان به کارگیری هر یک از آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرند.

حاصل‌گویی این واقعیت است که اغلب نظرات اصلی مسؤولان در این خصوص مشترک است و بیشتر حول مسایلی از قبیل اختصاص بودجه‌ی مستقل به کتابخانه‌ها (۹۲/۵ درصد)، اصلاح روش‌های خرید از نمایشگاه بین‌المللی کتاب (۸۷/۵ درصد)، ایجاد بخش مستقل مجموعه‌گستری و یا مجموعه‌سازی در کتابخانه‌ها (۸۲/۵ درصد)، ارتباط مستمر و سازنده با کاربران و تحلیل مداوم نیازهای اطلاعاتی آن‌ها (۷۷/۵ درصد)، بهینه‌سازی روند فراهم‌آوری منابع الکترونیکی و ایجاد بسترهای مناسب برای استفاده از آن‌ها (۷۵ درصد)، ایجاد کمیته‌های تخصصی گزینش منابع (۷۲/۵ درصد) و تدوین خطامشی‌های مکتوب مجموعه‌گستری (۶۷/۵ درصد) می‌باشد. الگوی تدوین خطامشی‌های مکتوب مجموعه‌گستری در

کتابخانه‌های دانشگاهی سطح کشور:

الگوی زیر در ۵ بخش کلی مطالب مقدماتی، بیان رسالت کتابخانه، بیان سیاست‌های کتابخانه در قبال روند گزینش و انتخاب انواع منابع اطلاعاتی، بیان سیاست‌های کتابخانه در خصوص روند فراهم‌آوری منابع و مسایل متفرقه طراحی شده است و کلیه‌ی کتابخانه‌های دانشگاهی در سطح کشور (به ویژه کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش در دو دانشگاه)، می‌توانند از این الگو به منظور تدوین خطامشی‌های مجموعه‌گستری، مطابق با اهداف، نیازها، امکانات، سطح فعالیت‌های اجرایی و نوع جامعه‌ی کاربران استفاده نمایند. ساختار بخش‌های مختلف این الگو به شرح زیر می‌باشد:

مقدمه: در این بخش علت و اهداف تدوین خطامشی و نویسندگان آن ذکر می‌شوند.

بیانیه‌ی رسالت کتابخانه: در این بخش اهداف و رسالت‌های سازمان مادر، اهداف و رسالت‌های کتابخانه، جامعه‌ی کاربری، نوع برنامه‌های آموزشی و پژوهشی، نوع و سطح تحصیلی رشته‌های موجود در دانشگاه به روشنی بیان می‌شوند.

انتخاب و گزینش منابع: این بخش باید به تشریح فعالیت افراد دست‌اندر کار انتخاب منابع در کتابخانه و وظایف آن‌ها، جامعه‌ی استفاده‌کنندگان، نوع منابع انتخاب شده، معیارهای

می‌پرداختند که دلیل این امر را می‌توان در عملکرد ضعیف این کتابخانه‌ها در خصوص تدوین و به کارگیری خطمشی‌ها و دستورالعمل‌های حوزه‌ی مجموعه‌گستری دانست.

در این خصوص نتایج حاصل از پژوهش، با مطالعات صورت گرفته در زمینه‌ی بررسی روند مجموعه‌سازی برخی از کتابخانه‌های دانشگاهی سطح کشور و مقایسه‌ی آن با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران (۶-۵) و بررسی ساختار خطمشی‌های مجموعه‌گستری کتابخانه‌های مرکزی دانشگاهی ایران (۷) مطابقت دارد؛ اما در زمینه‌ی میزان تدوین و ارزیابی خطمشی‌های مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های دانشگاهی خارج از کشور، نتایج گویای تفاوت قابل ملاحظه‌ای در این خصوص است که مهم‌ترین دلیل آن را می‌توان در داشتن مهارت‌های علمی و آموزش عملی مناسب، وجود نیروی متخصص و وجود راهنماهای تدوین خطمشی متناسب با اهداف، وظایف و سطح مجموعه در آن کتابخانه‌ها دانست.

کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش در دو دانشگاه، در زمینه‌ی اجرای برخی از فعالیت‌های حوزه‌ی مجموعه‌گستری از جمله تدوین و به کارگیری خطمشی‌های مجموعه‌گستری با مشکلات مهمی مانند وقت‌گیر بودن فرایند تدوین (۵۲/۵ درصد)، دشواری ارزیابی مستمر خطمشی (۵۵ درصد) و عدم دسترسی به راهنماهای لازم جهت تدوین خطمشی (۷۰ درصد) مواجه بودند.

نتایج به دست آمده در این خصوص، با پژوهش‌هایی که در زمینه‌ی بررسی خطمشی‌های مجموعه‌گستری کتابخانه‌های مرکزی دانشگاهی ایران (۷)، بررسی جایگاه خطمشی‌های مدون مجموعه‌گستری در مدیریت مجموعه‌ی کتابخانه‌های دانشگاهی پاکستان (۸)، دستورالعمل‌های تدوین خطمشی‌های مکتوب مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های دانشگاهی Louisiana (۹)، دستورالعمل‌های ارزیابی خطمشی‌های مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های دانشگاهی آمریکا (۱۰) و مسائلی خطمشی‌های مجموعه‌گستری کتابخانه‌های دانشگاهی مجری دوره‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی (۱۱) صورت گرفته است، مشابهت دارد.

ب. فراهم‌آوری منابع: در این بند باید سیاست‌های کتابخانه در قبال استفاده از هر یک از روش‌های فراهم‌آوری بیان گردد و سطح تأمین منابع مورد نیاز کتابخانه نیز از طریق هر یک از روش‌های مذکور تعیین شود.

پ. همکاری‌های بین کتابخانه‌ای: در این بند لازم است سیاست‌های اتخاذ شده از سوی کتابخانه در ارتباط با نحوه‌ی اجرای فعالیت‌های مرتبط با این گونه همکاری‌ها (مانند امانت بین کتابخانه‌ای، اشتراک منابع، مبادله‌ی منابع، اهدای منابع و ...) و همچنین سطح تأمین منابع مورد نیاز کتابخانه از طریق هر یک از این روش‌ها مورد بررسی قرار گیرند.

مسائلی متفرقه: معیارهای وجین مجموعه، روش‌های ارزیابی مجموعه، تبیین سیاست‌های کتابخانه در قبال سانسور منابع، قوانین حق مؤلف و ارایه‌ی برنامه‌ی زمان‌بندی مشخصی به منظور بازنگری مستمر در خطمشی‌های مکتوب مجموعه‌گستری، مسائلی هستند که در این بخش به آن‌ها پرداخته می‌شود.

بحث

طبق نتایج حاصل، بیش از ۶۰ درصد از کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش به لحاظ کمی به اجرای فعالیت‌های مختلف حوزه‌ی مجموعه‌گستری از قبیل شناسایی نیازهای اطلاعاتی کاربران، فراهم‌آوری و ارزیابی مجموعه و همکاری‌های بین کتابخانه‌ای می‌پرداختند؛ اما در اجرای برخی از فعالیت‌های مهم این حوزه مانند تدوین و ارزیابی مستمر خطمشی‌های مجموعه‌گستری، عملکرد موفقی نداشتند. همچنین به طور متوسط بیش از ۷۰ درصد از کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش، تنها کمتر از ۲۵ درصد منابع مورد نیاز خود را از دیگر روش‌های فراهم‌آوری منابع، به غیر از خرید منابع تأمین می‌نمودند و در برقراری همکاری‌های بین کتابخانه‌ای (به ویژه در سطوح ملی و بین‌المللی) و ایجاد بسترهای مناسب به منظور توسعه‌ی این همکاری‌ها عملکرد موفقی نداشتند. به طور متوسط، در مجموع کمتر از ۵۰ درصد کتابخانه‌های مذکور به اجرای فعالیت‌های مرتبط با حوزه‌ی مجموعه‌گستری بر اساس خطمشی‌های مجموعه‌گستری

دانشگاه، مورد استفاده قرار گیرد.

پیشنهادها

به منظور بهینه‌سازی روند اجرای فرایند مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های دو دانشگاه اصفهان و علوم پزشکی اصفهان، توصیه می‌گردد پیشنهادهای زیر مورد توجه مسؤولان این کتابخانه‌ها قرار گیرد:

- ایجاد بخش مستقلی در کتابخانه‌ها تحت عنوان بخش مجموعه‌گستری به منظور متمرکز نمودن فعالیت‌های مربوط به این حوزه،

- تدوین بیانیه‌ی اهداف و وظایف خاص هر کتابخانه با توجه به دستورالعمل‌های موجود،

- به کارگیری نیروهای متخصص و باتجربه‌ی کتابدار به منظور مدیریت کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش،

- تدوین دستورالعمل‌های مدون اجرایی در کلیه‌ی کمیته‌های تخصصی گزینش منابع در سطح هر کتابخانه و استفاده از نظرات و پیشنهادهای سازنده‌ی نمایندگان گروه‌های آموزشی دانشکده، اعضای هیأت علمی و معاونت پژوهشی دانشگاه در زمینه‌ی تدوین این دستورالعمل‌ها،

- برنامه‌ریزی مناسب به منظور ایجاد بسترهای لازم جهت افزایش سطح همکاری‌های بین کتابخانه‌ای و استفاده‌ی بهینه از دیگر روش‌های تأمین منابع به غیر از خرید، در جهت کاهش هزینه‌ها و استفاده‌ی مؤثر از امکانات موجود،

- تدوین خط‌مشی مکتوب مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش؛ با توجه به اهداف، وظایف، نیازها، امکانات، سطح مجموعه و نوع فعالیت‌های اجرایی آن‌ها در حوزه‌ی مجموعه‌گستری و اختصاص بخشی از خط‌مشی‌ها به مسایل مختلف مجموعه‌گستری منابع الکترونیکی،

- اختصاص بودجه‌ی مشخص و معینی به صورت مستقل برای کتابخانه‌ها در ابتدای سال مالی به منظور برنامه‌ریزی مناسب توسط مسؤولان، جهت بهره‌گیری بهینه از بودجه و تهیه‌ی منابع مورد نیاز در طول سال،

- به کارگیری روش‌های اجرایی مناسب به منظور تعادل

همچنین در ارتباط با نظرات مدیران کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش، به منظور بررسی عناصر لازم جهت ارایه‌ی الگوی تدوین خط‌مشی مجموعه‌گستری و بهینه‌سازی فرایند مجموعه‌گستری این کتابخانه‌ها، نتایج حاصل در این خصوص با پژوهش‌هایی که در زمینه‌ی بررسی رویکردهای موجود در ارتباط با فرایند مجموعه‌گستری کتابخانه‌های دانشگاهی (۲)، دستورالعمل‌های تدوین خط‌مشی‌های مکتوب مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های دانشگاهی Louisiana آمریکا (۹)، ارایه‌ی مدل‌های گوناگون در خصوص تدوین و ارزیابی خط‌مشی‌های مکتوب مجموعه‌گستری در کتابخانه‌های دانشگاهی آمریکا (۱۰) و بررسی بیانیه‌ی خط‌مشی مجموعه‌گستری کتابخانه‌های دانشگاه Santjohns (۱۲) صورت پذیرفته است، هم‌خوانی دارد.

نتیجه‌گیری

مجموعه‌گستری به عنوان فرایندی که نقاط قوت و ضعف مجموعه‌ی منابع یک کتابخانه را بر حسب نیازهای کاربران و منابع جامعه‌شناسایی می‌کند، در برگیرنده‌ی طیف وسیعی از فعالیت‌های اجرایی کتابخانه‌ها همچون نیازسنجی و تحلیل جامعه‌ی اطلاعاتی کاربران، گزینش و فراهم‌آوری منابع اطلاعاتی، ارزیابی و وجین مجموعه و ایجاد بسترهای مناسب به منظور توسعه‌ی همکاری‌های بین کتابخانه‌ای است.

با توجه به اینکه مهم‌ترین عنصر لازم جهت حفظ تعادل مجموعه و در نتیجه اجرای بهینه‌ی فرایند مجموعه‌گستری، تدوین و به کارگیری خط‌مشی‌های مجموعه‌گستری می‌باشد و از آنجا که فقدان دانش پایه و آموزش عملی لازم و نیز نبود راهنماها و الگوهایی در زمینه‌ی تدوین خط‌مشی‌های مجموعه‌گستری، مهم‌ترین مشکل کتابخانه‌های دانشگاهی در سطح کشور است، الگوی ارایه شده در این پژوهش می‌تواند در تدوین و به کارگیری خط‌مشی‌های حوزه‌ی مجموعه‌گستری در راستای بهینه‌سازی روند اجرای فرایند مجموعه‌گستری کلیه‌ی کتابخانه‌های دانشگاهی سطح کشور و از جمله کتابخانه‌های جامعه‌ی پژوهش در مجموعه‌ی دو

در هزینه‌ها و تفکیک بودجه‌ی خرید منابع چاپی و الکترونیکی،
 الکترونیکی،
 - توجه کافی به آماده‌سازی و توسعه‌ی زیرساخت‌ها و
 پشتیبانی‌های لازم جهت فراهم‌آوری و استفاده‌ی بهینه از منابع
 الکترونیکی، با توجه به توسعه‌ی انتشار اطلاعات در محمل‌های
 الکترونیکی،
 - پیش‌بینی تمهیدات خاص به منظور امکان دسترسی
 کتابخانه‌های بیمارستانی دانشگاه علوم پزشکی به پایگاه‌های
 اطلاعاتی موجود در دانشگاه، با بهره‌گیری از امکانات شبکه و
 تکنولوژی‌های مخابراتی.

References

1. Lee SD. Electronic collection development: a practical guide. London: Neal-Schuman Publishers in Association with Library Association Pub; 2002.
2. Barbara SS, Grizly M. Collection development policies in university libraries: a space for reflection. *Collection Building* 2005; 24(1): 35-43.
3. Tucker JC, Torrence M. Collection development for new librarians: Advice from the trenches. *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services* 2004; 28(4): 397-409.
4. Peggy J. Fundamentals of collection development and management in the academic libraries. *The journal of academic librarianship* 2010; 36(3): 265-9.
5. Moradmand A. Assessing the Library set of Shahid Chamran University of Ahvaz based on related criteria. *Faslname-Ketab* 2004; 15(2): 13-28.
6. Soleymani M, Parirokh M. Evaluating the published reference and technical books in libraries of Ferdowsi University of Mashad in terms of update, variability, universality and subject diversity. *Library and Information Science* 2005; 8(1): 9-32.
7. Rostmi M. Comparison of collection development policies in the university libraries of The Ministry of Science, Research and Technology (MSRT) and The Ministry of Health and Medical education (MHME) [Thesis]. Ahwaz: School of Education and Psychology, Shahid Chamran University of Ahwaz; 2007.
8. Kanwal A. University libraries in Pakistan and status of collection management policy: Views of library managers. *Library Collections Acquisitions and Technical Services* 2006; 30(3-4): 154-61.
9. Snow R. Collection Development Policies, Collection Manuals, and Louisiana's Academic Libraries. *LLA Bulletin* 1993; 56(2): 2325.
10. Vickery J. Making a statement: reviewing the case for written collection development policies. *Library Management* 2004; 25(8-9): 337-42.
11. Bigdeli Z, Zarei A. Collection development policy issues from the perspective of library managers of executive universities for MSc courses in Librarianship and Informatics. *Faslname-Ketab* 2003; 14(1): 23-34.
12. Lois C, Andrew S. Collection Development at SJU Libraries: Compromises, Missions, and Transitions. In: Mack DC, Editor. *Collection development policies: new directions for changing collections*. London: Routledge; 2003.

A Suitable Pattern for Collection Development based on a Comparison between Collection Development Processes in the Libraries of Isfahan University and Isfahan University of Medical Sciences*

Hamid Moarrefzadeh, PhD¹; Amin Mehdifar²

Abstract

Introduction: Collection development is a process to identify the strengths and weaknesses of the collection of a library based on the needs of the users which plays an important role in the of information systems management. The present research aimed to compare the process of collection development in the libraries of Isfahan University and Isfahan University of Medical sciences to recognize the problems faced by their executive managers and to offer suggestions for optimizing the process in the two aforementioned libraries.

Methods: This descriptive survey was conducted in 2009 and included 2 central, 15 school, and 12 department libraries, as well as 10 libraries belonging to therapeutic educational centers and 1 library associated with research centers. All mentioned libraries were supervised by Isfahan University and Isfahan University of Medical Sciences. Data was collected by distributing a questionnaire among managers of the 40 studied libraries and also interviewing with the managers of central libraries in the two universities. After face and content validity of the questionnaire were evaluated, its reliability was determined by Cronbach's alpha coefficient (86%). Data analysis was done using descriptive and inferential statistical methods (chi-square test) in SPSS₁₅ and Microsoft Excel.

Results: Research findings showed that in more than 70% of the studied libraries, less than 25% of necessary resources were provided using ways other than purchasing. In addition, only 17.5% of the libraries in the two universities had written collection development guidelines. In the collection development field, the libraries faced problems regarding writing collection development policies and also implementing the written policies.

Conclusion: Considering the problems in writing collection development policies in the studied libraries, a pattern needs to be provided to optimize the process.

Keywords: Libraries; Medical Libraries; Library Collection Development; Policy; Interlibrary Loans.

Type of article: Original article

Received: 3 Nov, 2010

Accepted: 21 Jul, 2010

Citation: Moarrefzadeh H, Mehdifar A. A Suitable Pattern for Collection Development based on a Comparison between Collection Development Processes in the Libraries of Isfahan University and Isfahan University of Medical Sciences. Health Information Management 2011; 8(4): 523.

* This paper resulted from a master of science thesis.

1. Assistant Professor, Library and Information Science, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

2. MSc, Library and Information Science, Islamic Azad University, Khuzestan Science and Research Branch, Khuzestan, Iran. (Corresponding Author) Email: danial.ma71@gmail.com